

بازتولید گفتمان قدرت در نقاشی نیمه نخست قاجار

سینا نظیری حسین پور

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۶

سرشناسه	: نظیری حسین پور، سینا، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: بازتولید گفتنمان قدرت در نقاشی نیمه نخست قاجار/سینا نظیری حسین پور.
مشخصات نشر	: تهران: آثار فکر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۱۳-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: نقاشی‌های ایرانی -- قرن ۱۳ق. -- زمینه و موضوع
موضوع	: * Themes, motives -- ۱۹th century -- Iranian Paintings
موضوع	: نقاشی‌های ایرانی -- قرن ۱۳ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	: * History and criticism -- ۱۹th century -- Iranian Paintings
موضوع	: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	: ۱۹۲۵ - ۱۷۷۹ Qajars -- History -- Iran
رده بندی کنگره	: ND۱۳۹۶۹۸۴ب۲ع/۹
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۷۵۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۳۵۸۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ - شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

باز تولید گفتمان قدرت در نقاشی نیمه نخست قاجار

تالیف: سینا نظیری حسین پور

ناشر: انتشارات آثار فکر

گرافیکست: میلاد عرب احمدی

چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۱۳-۰

قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است

با تشکر از پدر و مادر عزیزم که در تمامی مراحل زندگی
حامی و پشتیبان من بوده‌اند،
همچنین تشکر ویژه از استاد ارجمند جناب آقای دکتر جواد
علیمحمدی اردکانی که در تمامی
مراحل انجام این پژوهش با صبر و شکیبایی به من کمک
و یاری رساندند.

فهرست مطالب

فصل اول - کلیات تحقیق :	۱۳
۱-۱ مقدمه :	۱۳
۲-۱ بیان مسأله :	۱۴
۳-۱ اهمیت و (پیشینه پژوهش) :	۱۵
۴-۱ هدف :	۲۲
۵-۱ پرسش‌های پژوهش :	۲۲
۶-۱ فرضیه‌های پژوهش :	۲۲
۷-۱ جامعه آماری :	۲۲
۸-۱ نمونه آماری :	۲۲
۹-۱ نوع تحقیق :	۲۳
۱۰-۱ روش تحقیق :	۲۳
۱۱-۱ محدودیت تحقیق :	۲۳
۱۲-۱ بهره‌وران :	۲۳
۱۳-۱ جنبه‌ی جدید و نوآوری تحقیق :	۲۳
۱۴-۱ تعاریف واژگان تحقیق :	۲۳
فصل دوم - مبانی نظری تحقیق :	۲۷
۱-۲ مقدمه :	۲۷
۲-۲ گفتمان :	۲۷
۳-۲ گفتمان حقیقت :	۲۹
۴-۲ گفتمان قدرت :	۳۰
۵-۲ تحلیل گفتمان انتقادی :	۳۳
۶-۲ تحلیل گفتمان :	۳۵
۷-۲ باز تولید :	۳۷
۸-۲ تحلیل سبک هنر و بر آمدن تحلیل گفتمان هنر :	۴۱
۹-۲ جمع بندی :	۴۳

فصل سوم - نقاشی نیمه نخست قاجار :	۴۵
۱-۳ مقدمه :	۴۵
۲-۳ برآمدن حکومت قاجار و تحولات آن تا پایان سال ۱۲۶۴ هجری قمری	۴۵
۳-۳ نقاشی نیمه‌ی نخست قاجار و بسترهای رشد	۵۳
۴-۳ نقاشی نیمه‌ی نخست قاجار و دیدگاه‌های انتقادی	۶۴
۵-۳ جمع بندی :	۷۴
فصل چهارم - تحلیل نمونه‌های آماری پژوهش :	۷۷
۱-۴ مقدمه :	۷۷
۲-۴ میرزا بابا	۷۷
۳-۴ مهرعلی	۸۳
۴-۴ عبدالله خان	۸۸
۵-۴ محمد حسن	۹۳
۶-۴ آقا جعفر	۹۸
۷-۴ فهرست جداول	۱۰۱
۸-۴ جمع بندی :	۱۰۸
فصل پنجم - یافته‌ها و نتیجه‌گیری :	۱۰۹
۱-۵ مقدمه :	۱۰۹
۲-۵ پاسخ به سوال اصلی پژوهش :	۱۰۹
۳-۵ پاسخ به سوال فرعی پژوهش :	۱۱۰
۴-۵ آزمون فرضیه اصلی :	۱۱۱
۵-۵ آزمون فرضیه فرعی :	۱۱۱
۶-۵ نتیجه‌گیری :	۱۱۱
۷-۵ گزارش کار عملی و آثار :	۱۱۳
منابع و مأخذ :	۱۱۹

فهرست تصاویر

- تصویر ۳-۱. اثر میرزا بابا، آغا محمدخان قاجار، آبرنگ مات و طلا، ۲۹/۲×۴۲/۵ سانتیمتر، تهران، ۱۲۱۶ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۴۹).....۴۸
- تصویر ۳-۲. منسوب به مهرعلی، فتحعلی شاه نشسته با شاهزاده در حال کشیدن قلیان، رنگ روغن روی بوم، ۱۶۲×۲۲۲ سانتیمتر، تهران، قرن سیزدهم هجری قمری، (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۶۲).....۵۰
- تصویر ۳-۳. اثر مهرعلی، چنگیزخان، رنگ روغن روی بوم، ۱۳۳×۲۸۹ سانتیمتر، تهران، ۱۲۱۸ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۵۶).....۵۷
- تصویر ۳-۴. اثر مهرعلی، فتحعلی شاه در لباس نظامی، رنگ روغن روی بوم، ۱۰۳×۲۲۴ سانتیمتر، تهران، ۱۲۳۰ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۵۷).....۵۹
- تصویر ۳-۵. اثر محمدصادق، حمله‌ی اژدها به شاهزاده، رنگ روغن روی بوم، ۱۹۰×۹۲ سانتیمتر، شیراز، قرن ۱۳ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۷۸).....۶۹
- تصویر ۴-۱. منسوب به میرزا بابا، فتحعلی شاه نشسته، رنگ روغن روی بوم، ۱۰۴×۱۷۲ سانتیمتر، تهران، ۱۲۱۹ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۶۷).....۷۹
- تصویر ۴-۲. اثر میرزا بابا، فتحعلی شاه نشسته با ساعت جیبی، رنگ و روغن روی بوم، ۱۱۷×۲۰۰ سانتیمتر، تهران، ۱۲۱۳ هجری قمری، (مأخذ: علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۶۴).....۸۱
- تصویر ۴-۳. اثر مهرعلی، فتحعلی شاه ایستاده با عصای شاهی، رنگ روغن روی بوم، ۱۲۵×۲۴۵ سانتیمتر، تهران، ۱۲۲۶ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۷۵).....۸۴
- تصویر ۴-۴. منسوب به مهرعلی، فتحعلی شاه نشسته روی تخت نادری، رنگ روغن روی بوم، ۱۳۱×۲۷۷ سانتیمتر، تهران، حدود ۱۲۲۱ تا ۱۲۲۷ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۷۲).....۸۶
- شکل ۴-۵. اثر عبدالله خان، فتحعلی شاه با ردای قرمز جواهر نشان همراه با کلاه هاشتر خانی (محفوظ در لندن، موزه ویکتوریا آلبرت).....۸۹
- تصویر ۴-۶. اثر عبدالله خان، عباس میرزا، رنگ روغن روی بوم، ۲۰۰×۷۸ سانتیمتر، تهران، ۱۲۲۲ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۱۹۹).....۹۱

- تصویر ۴-۷. اثر محمد حسن، پرتره یک شاهزاده با تفنگ چخماقی، رنگ و روغن، ۱۹۵×۹۱ سانتیمتر، مجموعه ایمری. (فالک، ۱۳۹۳، ص ۱۰۵).....[۹۴](#)
- تصویر ۴-۸. منسوب به محمد حسن، شاهزاده میرزا یحیی، رنگ روغن روی بوم، ۸۹×۱۷۰ سانتیمتر، تهران، حدود ۱۲۶۴ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۶۵).....[۹۶](#)
- تصویر ۴-۹. اثر جعفر نقاش، محمدعلی میرزا (دولت‌شاه)، رنگ روغن روی بوم، ۱۰۷×۲۰۸ سانتیمتر، تهران، حدود ۱۲۳۶ هجری قمری. (علیمحمدی، ۱۳۹۲، ص ۲۶۵).....[۹۹](#)

فهرست جداول

<u>۱۰۲</u>	جدول شماره ۴-۱- نگارنده (۱۳۹۵).
<u>۱۰۳</u>	جدول شماره ۴-۲- نگارنده (۱۳۹۵).
<u>۱۰۴</u>	جدول شماره ۴-۳- نگارنده (۱۳۹۵).
<u>۱۰۶</u>	جدول شماره ۴-۴- نگارنده (۱۳۹۵).
<u>۱۰۸</u>	جدول شماره ۴-۵- نگارنده (۱۳۹۵).

پیشگفتار

پژوهش حاضر در پی بررسی و تحلیل بازتولید گفتمان قدرت در نقاشی نیمه نخست قاجار از سال ۱۲۱۰ تا ۱۲۶۴ هجری قمری بوده است. به همین منظور در این پژوهش سعی بر آن بوده تا ضمن بررسی بازتولید گفتمان قدرت در نقاشی نیمه نخست قاجار به تأثیر آن در نقاشی های نقاشان این دوره اشاره شود. بدین جهت در این پژوهش به بازشناسی و خوانش مجدد این متن پرداخته شده و بازتولید گفتمان قدرت در نقاشی های نیمه نخست قاجار مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده است.

اثبات این فرضیه که نقاشان نیمه نخست قاجار مناسبات گفتمان قدرت را در نقاشی های خود بازتولید کرده اند اساس این پژوهش بوده است.

روش تحقیق توصیفی، تحلیلی و به شیوه کتابخانه ای، بنیادی بوده و در طی آن این نتیجه حاصل شد که نقاشان نیمه نخست قاجار گفتمان قدرت را که یک عنصر کلیدی در نقاشی ها بوده و توسط شخص پادشاه و هیئت حاکمه به بدنه جامعه بسط و گسترش یافته است، آنها نیز آن را در نقاشی های خود بازتولید کرده اند. هنرمند قاعده را می داند و از آن پیروی می کند، یعنی قدرت در کنار محدود کردن رفتار، شکل های ممکن رفتار را تولید می کند؛ که با عناصر مشخص، تناسبات مشخص، ترکیب بندی های مشخص، رنگ های مشخص، حرکات و ژست های مشخص باعث به وجود آمدن نقاشی های نیمه نخست قاجار شده است و این قواعد گفتمان قدرت در تمامی آثار بازتولید شده است.

در نهایت بازتولید گفتمان قدرت در نقاشی های نیمه نخست قاجار اثبات گردید. بنابراین عناصر و قواعد مشخص می باشد و همگی نشان از محوریت، قدرت، عظمت، شکوه و جلال پادشاه و هیئت حاکمه دارد.